

DOI 10.37491/UNZ.85-86.7
УДК 338.45

Василь ГЕРАСИМЧУК¹

ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: НАМІРИ, НАСЛІДКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Акцентовано увагу на втраті позицій України у групі індустріально розвинених країн світу і переході до групи аграрно-індустріальних, «економік з індустрією, що розвивається», «скромні новатори/слабкі позиції». Відзначено необхідність розглядати розвиток промисловості країни протягом усього історичного періоду (з кінця XVII ст.) на багатofакторній основі для формування збалансованої державної промислової політики. Досліджено циклічний характер динаміки ВВП і випуску промислової продукції упродовж 1990–2021 рр. під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Для об'єктивної оцінки ефективності виробництва та споживання промислових товарів запропоновано більш широко застосовувати економічні показники не лише у грошовому вимірі, а також у фізичних одиницях. Доведена безпідставність різкої втрати науково-виробничих комплексів у ключових галузях індустрії і переорієнтація промислової сфери на малий та середній бізнес. Такий підхід призвів до суттєвого зниження конкурентоспроможності продукції вітчизняного товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках. Автором висловлена стурбованість поспішливо здійсненою приватизацією, розукрупненням виробничих комплексів з безповоротною втратою мільйонів висококваліфікованих спеціалістів у креативних індустріях. Наслідки необтрунтованої реструктуризації розкрито на прикладі VEB Carl Zeiss Jena (Німеччина) та підприємств вітчизняного обо-

¹ доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», gerasymchuk.vh@gmail.com, gerasymchuk.vh@i.ua, <https://orcid.org/0000-0001-9357-8925>.

ронно-промислового комплексу. Піддано гострій критиці розбіжність між тим, що проklamується в державних цільових програмах розвитку промисловості (1996 р., 2003 р., 2008 р., 2013 р.), та їх невиконанням на практиці. Наголошується, що головною причиною незадовільного розвитку промислової сфери є відсутність ефективного організаційного та економічного механізму управління державними програмами. Формування індустріально розвиненої країни та її економіки можливе, перш за все, за наявності стратегії та стратега за прикладом Л. Ерхарда (Німеччина), Ден Сяопіна (Китай) чи Л. Бальцеровича (Польща).

Ключові слова: деіндустріалізація економіки, державна промислова політика, реструктуризація, стратегія, трансформаційні процеси.

Україна як одна із країн-засновниць Організації Об'єднаних Націй (24.10.1945 р.) на момент переходу зі статусу УРСР до незалежної, суверенної держави (24.08.1991 р.) належала до когорти індустріально розвинених країн. Її економічний та науково-технічний потенціал значною мірою впливав на існування біполярної, тобто двополюсної системи світових політичних сил (США–СРСР). На світовому ринку користувалася попитом широка номенклатура продукції багатьох галузей промислового комплексу: виробництво ракетно-космічної техніки («Південмаш», Дніпро), авіаційна промисловість (Ан-124 «Руслан», Ан-225 «Мрія», Київ–Харків), суднобудування («Чорноморський завод», Миколаїв), енергетичне машинобудування («Турбоатом», Харків), приладобудування «Точелектроприлад», Київ), електротехнічне машинобудування («Запоріжтрансформатор»), хімічне машинобудування («Більшовик, Київ), виробництво машин та обладнання для гірничої та металургійної промисловості («НКМЗ», Краматорськ) тощо.

Упродовж останніх десятиліть більшість промислового потенціалу, як це не прикро, безповоротно втрачена. Відбувся процес деіндустріалізації. Супроводжувався цей процес втратою технологій, виробництв, внутрішнього і зовнішнього ринків збуту, висококваліфікованого персоналу, а в кінцевому підсумку — зниженням конкурентоспроможності національної економіки. Водночас такі звичні в побуті, науковій літературі дефініції, як: «науково-технічний прогрес», «нововведення», «механізація та автоматизація», «роботизація», «автоматизована система управління технологічними процесами» (АСУТП), «раціоналізаторські пропозиції» — стали витіснятися в данину моді неологізмами: «знаннева економіка», «інноваційно-інвестиційна модель розвитку», «діджиталізація тощо. Замість реструктуризації сфери індустрії стало «актуальною» зміна понять не по суті, а за формою.

Результатом так званих «реформувань» економічних відносин, «вдосконалень» державної промислової політики став перехід України з групи індустріально-аграрних країн до групи аграрно-індустріальних з відповід-

ним іміджем у світі. У класифікації країн та економік за рівнем індустріалізації у Звіті про промисловий розвиток (ЮНІДО, 2018) Україні не знайшлося місця в групі 57 країн та економік з розвинутою індустрією. Вона віднесена до групи 16 країн та економік з індустрією, що розвивається. Правда, є ще група «інші країни та економіки, що розвиваються» (78 країн), а також група «найменш розвинені країни та економіки» (47 країн) [1, с. 26–27]. У Європейському інноваційному табло за 2021 рік серед 38 країн Україна зайняла «почесне» ... останнє місце (група «скромні новатори/слабкі позиції»), набираючи у підсумку 33,6 бали із 180 можливих [2].

Фахівцям відомо, що проблем у промисловому комплексі національної економіки накопичилось вдосталь. Аналізом причин їхнього виникнення та пошуком шляхів зупинення процесів деіндустріалізації, переходу до відродження промислового сектору з подальшим нарощуванням темпів зростання обсягів виробництва для потреб внутрішнього і зовнішнього ринку плідно займаються наукові структури НАН України, провідні університети (з рейтингу «Топ-200 Україна»), громадські організації, відомі вчені, підприємці. Назвемо прізвища авторів, праці яких з питань державної промислової політики, заслуговують, на наш погляд, особливої уваги: В. П. Александрова [3], О. І. Амоша [4], В. М. Геєць [5], А. К. Кінах [6], Ю. В. Кіндзерський [7], Д. М. Олійник [8], В. І. Пила [9], Г. М. Скудар [10].

Характерною ознакою досліджень названих авторів і, зрозуміло, багатьох інших, є те, що в них розглядаються не окремі сторони функціонування промисловості, а використовується комплексний підхід до вивчення проблеми. Водночас у множині національних та науково-аналітичних доповідей, аналітичних записок, монографій, статей у наукових збірниках, матеріалів економічних форумів, конференцій трансформаційні процеси аналізуються упродовж коротко- чи, в кращому випадку, середньострокового періоду. Але ж економічна наука покликана розглядати явища в підприємницькій діяльності на основі законів, закономірностей, тенденцій, тобто, з позицій стійкості, причинно-наслідкової повторюваності, послідовності в економічних процесах. Саме з цих міркувань потрібно виходити під час розробки, насамперед, концепцій, стратегій, програм розвитку промисловості.

Метою дослідження є аналіз здійснюваної державою промислової політики, з'ясування причин та оцінка наслідків деіндустріалізації економіки, визначення ключових факторів успіху в забезпеченні сталого і всеохопного розвитку промисловості.

Досягнення сформульованої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань: оцінити промисловий потенціал України у складі єдиного народногосподарського комплексу (1990 р.), його конкурентні переваги на всесоюзному та зарубіжному ринку; охарактеризувати процес соціально-економічних трансформацій у країні, її промисловому секторі з позицій теорії циклічності; проаналізувати наслідки промислової політики щодо реформування промислових підприємств з орієнтацією на розвиток малого і

середнього бізнесу (МСБ); обґрунтувати пропозиції щодо ключових факторів успіху в реалізації промислової політики країни з урахуванням світових тенденцій екологічно сталого та всеохопного індустріального розвитку.

Маючи безпосередньо стосуючись узагальнення проблем індустрії, автор як виробник, науковець, управлінець, політик, консультант, експерт серед загальнонаукових та спеціальних методів дослідження (історичного, логічного та порівняльного аналізу, системно-структурного тощо) в багатьох ситуаціях надає перевагу евристичним (креативним) методам [*евристика* (від грец. *εὐρίσκειν* — «відшукую», «відкриваю»)]. Серед них — бальна та експертна оцінка, інтерв'ювання, метод «Дельфі», «мозкова атака», порівняння, ранжування, функціонально-вартісний аналіз (ФВА), цільова оцінка.

Під час розгляду питань індустріалізації в Україні, безумовно, потрібно пам'ятати нашу власну історію: періоди становлення капіталізму, промислових революцій, технологічних укладів, п'ятирічку індустріалізації (1927/28-1932/33 рр.), повоєнне відновлення народного господарства у Києві та Харкові, Одесі та Львові, Донецьку та Запоріжжі, інших промислових центрах. Ми ж торкнемося оцінки промислового потенціалу України з середини 80-х років ХХ ст. і до сьогодення.

Коли нами зазначено «з середини 80-х років ХХ ст.», мається на увазі період «перебудови» (рос. «перестройки») 1985–1991 рр., який прийшов на зміну епохи так званого брежневського «застою», або «розвиненого соціалізму» (1964–1985 рр.). Накопичені економічні та соціально-політичні проблеми у вказаний період свідчили про наявність передумов системної кризи, яка гальмувала суспільний прогрес. Характерними виявами кризових явищ стали дефіцит товарів та послуг, низький рівень добробуту, економічне відставання від рівня життя населення в сусідніх країнах. На погіршенні економічної ситуації вплинули обвальне падіння нафтових цін, санкції країн Заходу, війна в Афганістані і, безумовно, Чорнобильська катастрофа (1986 р.).

Концепція «перебудови» зводилася до визнання необхідності реформ, переходу від адміністративно-командної до демократичної моделі управління економікою, пом'якшення зовнішньополітичної діяльності та підйом промисловості, насамперед, за рахунок модернізації машинобудування, важкої індустрії. Надавалася самостійність підприємствам, переведення їхньої діяльності на госпрозрахунок. Розвивалася приватна ініціатива та підприємництво. Водночас перебудовні процеси супроводжувалися зниженням стабільності в країні, падінням моральності в суспільстві, втратою почуття впевненості у завтрашньому дні. Починаючи з другої половини 1989 р. відбувся розпад союзної держави, який супроводжувався «парадом суверенітетів».

Трансформаційні процеси, що відбувалися в економіці України упродовж 1990–2020 рр., наочно демонструє динаміка обсягів ВВП, промислової продукції (рис. 1) та їхні зміни щодо 1990 р. (рис. 2). Звернемо увагу допитливого читача на ту особливість, що у другій половині 80-х років економічні явища відрізнялися від політичних ступенем інертності. Так, динаміці ВВП (млрд дол. США) явно притаманна тенденція зростання з 64,09 млрд

дол. у 1987 році до 81,46 млрд дол. у 1990 році. Темпи збільшення обсягів промислової продукції (ОПП) мали позитивну динаміку з 28,92 млрд дол. у 1987 році до 34,71 млрд дол. 1990 році та 37,50 млрд дол. на кінець 1992 року [11; 12].

За роки незалежності чітко простежується циклічний характер у динаміці ВВП і випуску промислової продукції з явно вираженими фазами підйому (бум) і економічним спадом (дно). Щодо динаміки ВВП критичними точками падіння стали роки історичного переходу з другого в третє тисячоліття: 1999 рік — 31,58 млрд дол., 2000 рік — 31,26 млрд дол. Виявами падіння ВВП стали 2009 рік (117,11 млрд дол.) та 2015 рік (91,03 млрд дол.). Максимальних значень показник ВВП досягав у 2008 році (179,82 млрд дол.) та 2013 року (183,31 млрд дол.) [11].

Значення мінімальних ОПП у країні аналогічно показникам ВВП досягались у 2000 році (9,63 млрд дол.), 2009 році (30,13 млрд дол.) та 2015 році (19,78 млрд дол.). Максимальний випуск продукції промисловості мав місце у 1992 році (37,50 млрд дол.), 2008 році (52,45 млрд дол.) та 2012 році (43,14 млрд дол.). Зрозуміло, що на темпи зростання і ВВП, і ОПП у 2020–2021 рр. відобразилася і продовжує впливати пандемія COVID-19 [12].

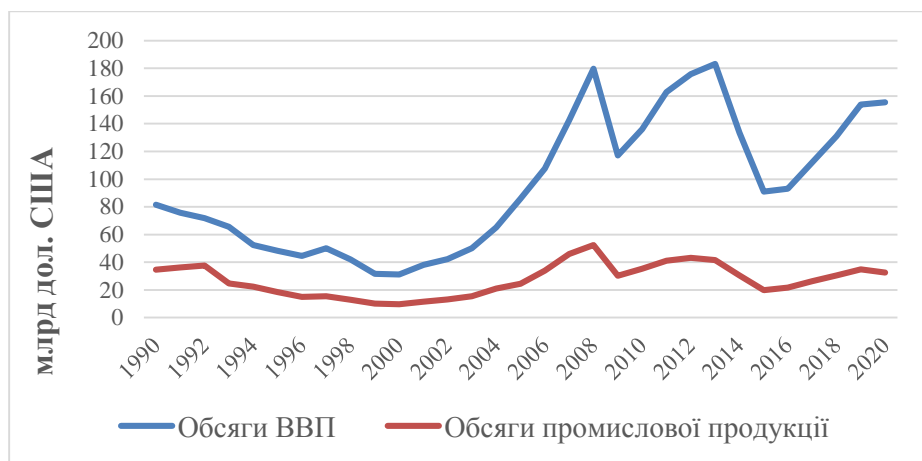

Рис. 1. Динаміка обсягів ВВП та промислової продукції України за 1990–2020 рр., млрд дол.

Примітка: побудовано автором за даними [11; 12].

Циклічний характер змін обсягів ВВП та промислової продукції України щодо 1990 року упродовж 1991–2020 рр. переконливо показано на рис. 2. Досвідченому аналітику неважко помітити, що періоди підйому та падіння відбувалися за декількома основними причинами. Перша з них, априорі, пов'язана з розпадом СРСР, розривом традиційних, налагоджених упродовж десятиліть, століть зв'язків у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів та послуг у єдиній господарській системі. Друга

причина є продовженням першої. Різниця у статусі України: УССР та суверенна держава. За часів незалежності відбувалися «помаранчева революція» (2004–2005 рр.) та Революції Гідності, або Євромайдан (2013–2014 рр.). Ці дві історичні події внесли свої корективи в соціально-економічні процеси в країні, насамперед, з позицій впливу на рівень добробуту громадян. Революції, страйки, потрясіння, зазвичай, завжди супроводжуються не підйомом, а спадом, порушенням, гальмом, можливо, й руйнацією зростаючої динаміки економічних процесів. Лише упродовж певного проміжку часу йде процес перегляду цінностей, оновлення, поступового зростання. Третя причина відчутних змін на краще пов'язана з впливом зовнішніх факторів, головним з яких виступають світові фінансово-економічні кризи (1997–1998 рр., 2008–2009 рр.). Окрема тема для розгляду — роль зовнішніх консультантів, міжнародних організацій, фондів тощо на прийняття рішень за проведення реформ.

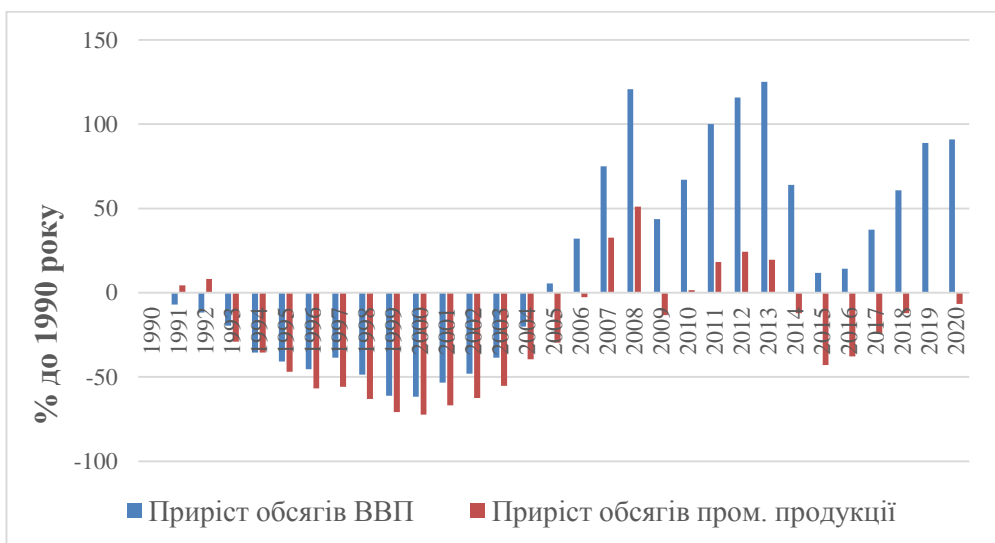

Рис. 1. Зміни обсягів ВВП та промислової продукції України за 1991–2020 рр. щодо 1990 р., %

Примітка: побудовано автором за даними [11; 12].

Не можна оминати ще одну глобальну причину падіння економіки — COVID-19. Зазначимо, що, на відміну від більшості держав, де мали місце негативні значення в темпах економічного розвитку під впливом пандемії, винятком є КНР. Лише Китай став єдиною провідною економікою світу, яка демонструвала, хоча дещо уповільнене (2,3 %), але все-таки зростання у 2020 році. Ключовими факторами при цьому виступили міцна матеріальна основа, потужний науково-технічний потенціал, досконала промислова система, величезний внутрішній та зовнішній ринковий простір, поєднання планових та ринкових методів господарювання, які в сукупності

зорієнтовані на довгострокову перспективу в позитивному напрямку. Вирішальне значення у стабільному розвитку КНР має виважений вплив її законодавчих та виконавчих структур на регулювання економічних процесів, особливо в умовах критичних ситуацій. Для мінімізації негативних наслідків пандемії COVID-19 уряд без зволікань приймав низку невідкладних заходів, серед яких — збільшення бюджетних видатків, податкові пільги, зниження кредитних ставок та норм обов'язкових резервів банків.

Результативність трансформаційних перетворень у національній економіці ми розглядаємо і зіставляємо з іншими державами не лише опираючись на статистику економічних показників у грошовому вимірі (дол. США, євро, гривня тощо), адже при цьому потрібно враховувати інфляційні явища, девальвацію долара, національної грошової одиниці, проблеми в статистиці експортно-імпортних операцій у країнах-партнерах тощо. Так, купівельна спроможність 100 дол. США у 1990 році рівнозначна 49 дол. США на початок 2020 року з урахуванням того, що інфляція долара за цей період сягнула близько 104 %. Неважко порахувати, що реального зростання в Україні за показником ВВП, який, за підсумками 2020 року, дорівнює 60,1 % порівняно з 1990 роком, фактично не відбулося. Якщо обсяги промислової продукції, за даними Світового Банку, у 1990 році склали 34,71 млрд дол., то, за підсумками 2020 року — 32,45 млрд дол. [12]. Тобто з урахуванням девальвації долара промисловий потенціал України за 30 років зменшився де-факто майже вдвічі.

Більш об'єктивну картину в оцінці ефективності виробництва, споживання товарів та послуг на рівні підприємства, галузі, держави дає, на наш погляд, застосування економічних показників у фізичних одиницях кількості, обсягу, ваги, довжини, площі. У табл. 1 представлені дані щодо виробництва основних видів продукції в Україні у період 1990–2020 рр. Неважко помітити, що з асортименту пропозицій майже зникла продукція автомобільної промисловості, сільськогосподарського машинобудування, верстатобудування, текстильної промисловості тощо, не одного десятка галузей та підгалузей економіки. Уважний читач зрозуміє, якщо виробництво електроенергії з 298 млрд кВт. год. у 1990 році знизилася до 147,8 млрд кВт. год. у 2020 році, значить втрачені її споживачі, головним серед яких є, безумовно, промислові підприємства. Вражаюче зростання у 570,1 % порівняно з 1990 роком дає хіба що ... олія як важливий, поза усіляких сумнівів, продукт агропромислового комплексу економіки.

Продовжуючи тему виробництва основних видів промислової та сільськогосподарської продукції, варто нагадати, що ця тема набула особливої актуальності напередодні проголошення незалежності України. Наголошувалося, що республіка, її громадяни у статусі суверенної держави житимуть заможніше, ніж у складі СРСР. Серед аргументів — випереджаючі позиції з виробництва на душу населення вугілля, залізної руди, сталі, а також цукру, молока, м'яса порівняно з такими розвиненими європейськими країнами, як: Італія, ФРН, Франція, Велика Британія. Майже ніхто не хотів замислюватися про дію закону попиту і пропозиції. Втрата ринку споживача, причому традиційного, призводить до того, що його, цей ринок,

дуже швидко захоплює інший, зазвичай, більш потужний, більш масштабний і агресивний виробник. Мається на увазі, звичайно, ТНК — транснаціональні корпорації.

Таблиця 1

Виробництво основних видів продукції в Україні 1990–2020 рр.

Показники	1990	2000	2010	2013	2015	2020	2020/ 1990,%
Електроенергія, млрд кВт. год	298	171	189	194	163,7	147,8	49,6
Вугілля, млн т	164,8	80,3	75,2	83,7	39,7	24,2	14,7
Готовий прокат, млн т	38,6	22,6	17,6	17,8	12,1	18,4	47,7
Труби сталеві, млн т	6,5	1,7	2,0	1,8	1,0	0,85	13,1
Аміак синтетичний, млн т	4,9	4,4	1,2	4,2	2,2	2,3	46,9
Цемент, млн т	22,7	5,3	9,5	9,2	8,5	9,6	42,3
Автомобілі, тис. шт.	196	31,9	105,6	45,8	8,2	5,0	2,6
Трактори, тис. шт.	106	-	-	2,9	2,8	0,9	0,8
Тканини, млн кв ²	1 210	66,7	88,2	93,6	86,3	75,0	6,2
Взуття, млн пар	196	13,5	25,7	30,5	23,0	8,3	4,2
Ковбасні вироби, тис. т	900	175	281	294	236	236	26,2
Масло вершкове, тис. т	444	135	79,5	94,3	102	87,5	19,7
Олія, тис. т	1 070	973	3 030	3 403	3 715	6 100	570,1

Примітка: складено автором за даними Держстату України [13].

Що стосується ТНК, у нас виникає питання: чому з перших днів незалежності проповідується на законодавчому та виконавчому рівні розвиток в економіці країни малого і середнього бізнесу (МСБ). Автор як керівник з української сторони німецько-українських освітніх проектів («*Transform-Projekt*», «*Haniel-Projekt*») безпосередньо стосується проблематики з позицій «доцільності» впровадження «досвіду» ФРН в Україні з цього питання.

Невипадково слово «досвід» нами взято в лапки. Одним із підприємств, на якому нами проводилися маркетингові дослідження, стало акціонерне товариство *Jenoptik AG*. Історія підприємства бере початок з 1846 року, коли Карл Цейс відкрив оптичну майстерню в м. Йена, Тюрінгія. У 1948 року в тодішній НДР на основі діючої фірми «*Carl Zeiss*» створена державна компанія *VEB Carl Zeiss Jena*. На підприємстві на момент об'єднання Німеччини (03.10.1990 р.) працювало близько 66 тис. співробітників. Після реструктуризації на фірмі *Jenoptik AG* чисельність працівників нараховується майже ... 4 500 ос. [14]. Безумовно, «історія успіху з моменту політичного перелому 1990 р.» нас може радувати, але скорочення працівників майже в 15 разів (!) оптимізму аж ніяк не може додавати [15]. Аналогічна ситуація з так званою реструктуризацією промислових підпри-

емств мала місце в інших країнах колишнього соціалістичного табору. Автор особисто спостерігав результати трансформаційних змін у сфері індустрії більшості із цих країн від Естонії на півночі до Сербії, Північної Македонії та Албанії на півдні Європи.

Наведемо цитату Д. Менделеева, у якій відображена картина структурних перетворень у нашій державі. «На момент здобуття Україною незалежності на території країни функціонувало 3 594 підприємства, що виробляють продукцію військового призначення та подвійного використання, із загальною чисельністю персоналу близько 3 мільйонів осіб. У випуску безпосередньо військової продукції було задіяно майже 700 підприємств, включаючи 205 виробничих об'єднань та 139 науково-виробничих об'єднань із загальною чисельністю персоналу 1,45 млн осіб. На сьогодні в Україні залишилося лише 147 підприємств державної форми власності та функціонують ще близько 250 приватних суб'єктів господарювання, створених за останні два десятиліття років. Загальна чисельність персоналу трохи більше 100 тис. працівників ...» [16]. Звернемо увагу, що скорочення чисельності у сфері оборонно-промислового комплексу (ОПК) відбулося на рівні, як і на VEB Carl Zeiss Jena, майже в 15 разів.

Серед багатьох висновків, які випливають з наведених прикладів, звернемо увагу на ключові слова: «виробничі об'єднання» та «науково-виробничі об'єднання». Йдеться про виробничі комплекси, під дахом яких у єдиному ланцюгу об'єднувалися наука (фундаментальна і прикладна), конструкторські (СКБ) і технологічні (ВГТ) підрозділи, експериментально-дослідне виробництво, основне виробництво, обслуговування тощо. Такий підхід сприяв створенню конкурентоспроможної продукції. Здійснені трансформаційні зміни в економіці, на жаль, призвели до значних втрат освітнянського, наукового і виробничого потенціалу. Їх місце, як вже зазначалося, дуже швидко зайняли на внутрішньому ринку ТНК [17]. Значною мірою цьому «сприяла» дещо поспішна, глибоко не продумана, не прорахована процедура приєднання України до СОТ (2008 рік).

Нами упродовж десятиліть проповідується виважене, науково-практичне обґрунтування пропорційного розвитку ТНК, великого, середнього, малого та індивідуального бізнесу в національній економічній системі. Як свідчать статистичні дані, наприкінці 1990 року в Україні нараховувалося 7,9 тис. промислових підприємств, на яких працювало 7,1 млн осіб. Тобто середня чисельність працівників була на рівні 900 ос. У 2020 році в промисловості нараховувалося 49 тис. підприємств та 2,2 млн працівників [18]. Середня чисельність підприємства — 45 ос. Різниця між 900 і 45 працівників відчутна. У результаті, знову ж таки, нашвидкуруч здійсненої приватизації, розукрупнення відбулося майже повне знищення масштабних виробничих комплексів з вивільненням десятків тисяч працівників.

Державою оголошуються на законодавчому і виконавчому рівні відповідні стратегічні наміри щодо відновлення та подальшого розвитку промисловості. Фахівцям, які відслідковують державну промислову політику, відомі відповідні концепції, цільові комплексні програми, стратегії, які були прийняті в установленому порядку у 1996, 2003, 2008, 2013 роках. Ок-

ремий предмет розгляду — стратегії розвитку основних галузей промисловості: гірничо-металургійного комплексу, суднобудування, авіаційної, вугільної та легкої промисловості, залізничного транспорту, малого та середнього бізнесу тощо. Нещодавно прийнята чергова стратегія промислового розвитку. Йдеться про Указ Президента України від 20 серпня 2021 р. щодо затвердження рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України» [19].

У цій стратегії, як в усіх попередніх, її структура має класичний характер: вступ; аналіз стану промисловості, ретроспектива розвитку; мета, завдання, принципи формування промислової політики; науково-технічні і виробничі пріоритети стратегії; пріоритети структурної та інвестиційної політики; оновлення науково-технологічної бази підприємств; розширення застосування енергоємних технологій; впровадження ефективних форм організації виробництва; удосконалення галузевого розподілу промислового потенціалу; акцентування на територіальних, соціальних і екологічних аспектах промислового виробництва; поглиблення міжнародної спеціалізації та кооперації; орієнтація інноваційної інфраструктури на ринковий попит і споживача, розширення ринків збуту продукції; підтримка вітчизняного товаровиробника на внутрішньому та зовнішньому ринках; удосконалення наявних і впровадження нових механізмів фінансування, кредитування та інвестиційного забезпечення промислового комплексу; налагодження економічних механізмів ефективної реалізації державно-приватного партнерства в розвитку промислового виробництва тощо.

В усіх без винятку стратегіях вказується на «стандартну» необхідність визначення строків, необхідних ресурсів, відповідальних за виконання програмних заходів, а також створення системи постійного моніторингу динаміки реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку промисловості. Відомий афоризм: «Теоретично — кобила, практично — не везе». Так і з програмами: на папері їх достатня кількість, на практиці результат далекий від очікуваного.

Останнім часом (2020–2021 рр.) на світ з'явилося декілька розробок, які заслуговують на увагу, щодо відродження чи чергової реструктуризації промисловості. Наведемо інтригуючі назви праць колективів науковців та практиків, серед яких — «Економічне відродження через індустріальний розвиток України» [20], «Інструменти промислової політики» [21], «Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики» [22], «Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році» [23]. На наш погляд, як бестселери вказані та чимало інших праць (монографії, аналітичні записки, статті у наукових збірках, дисертаційні роботи тощо), безумовно, можуть викликати інтерес. Ми ж підходимо до питання державної промислової політики не лише з позицій висування ідей, рекомендацій, а з позицій, і це найголовніше, яким чином їх втілювати в життя з отриманням очікуваного амбіційного результату.

Успішність реформ у ФРН, КНР, Польщі пов'язані з такими відомими усьому світу іменами, як: Л. Ерхард, Ден Сяопін, Л. Бальцеревич. Йдеться про формування організаційного механізму управління стратегі-

чними змінами з командою фахівців на чолі з харизматичним лідером. Одним із принципів діяльності вказаних реформаторів був принцип «стабільність у русі», тобто чітке виконання розроблених намірів з отриманням високих результатів. У цьому зв'язку нагадаємо, що напередодні проголошення незалежності у складі Ради міністрів функціонувало Міністерство промисловості і транспорту, яке у лютому 1992 року переформатувалося в Міністерство промисловості. За минулі три десятиліття міністерство то скасовувалося, то знову ж відроджувалося, то входило до складу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства і т.д. Звернемо увагу, що із 23 комітетів Верховної Ради України у черговий раз ще й Комітет з промислової політики. Так звана «реструктуризація» промисловості свідчить про ставлення до самого явища «промислова сфера» на державному рівні. До цього додамо, що надія на входження до ЄС продовжує супроводжуватися відсутністю до сьогодні «промислового безвізу», відкриваючи ринок лише для агропродукції, металовиробів та інших товарів переважно сировинного походження.

Таким чином, на законодавчому та виконавчому рівнях управління має бути, врешті-решт, сформована цілісна система управління такою архіважливою для будь-якої держави сферою, якою не є, а має стати в Україні промисловість. У цій системі ефективність розробки та реалізації управлінських рішень повинен забезпечувати налагоджений, стабільний організаційно-економічний механізм. Вкрай важливо, щоб за виконання прийнятих стратегій розвитку промисловості несли моральну, дисциплінарну та матеріальну відповідальність виконавці усіх рівнів від робітника цеху, службовця відділу чи департаменту підприємства до міністра ... відновленого остаточно і назавжди Міністерства промислової політики української держави.

Список використаних джерел

1. United Nations industrial development, 2017. Industrial Development Report 2018. Demand for Manufacturing: Driving Inclusive and Sustainable Industrial Development. Vienna. *UNIDO | United Nations Industrial Development Organization*. URL : <https://bit.ly/3uWPMX0>.
2. European and Regional Innovation Scoreboards 2021. *European Commission*. URL : <https://bit.ly/3EugQ2O>.
3. *Бажал Ю. Н., Александрова В. П., Пасхавер А. И.* Экономическая восприимчивость производства к научно-техническим инновациям. Киев : Наукова думка, 1991. 296 с.
4. Промисловість і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості: наук.-аналіт. доповідь / за заг. ред. В. П. Вишневецького. Донецьк, 2014. 200 с.
5. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. ; НАН України. Київ, 2015. 336 с.
6. *Кінах А.* Зупинити деіндустріалізацію, повернути українській промисловості міцність і славу (07.06.2017). *Український союз промисловців і підприємців*. URL : <https://bit.ly/3rDX53C>.
7. *Кіндзерський Ю.* Політика інклюзивної та сталої індустріалізації в Україні: виклики та пріоритети реалізації. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 1. Част. 1. С. 105–117. <https://doi.org/10.35774/econa2020.01.01.105>.

8. Олійник Д. Чи може Україна стати новим економічним дивом? (16.04.2020). *Федерація роботодавців України*. URL : <https://bit.ly/3rHX0fl>.
9. Пила В. І. Роль промислового потенціалу у соціально-економічному розвитку регіонів України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. Вип. 1. С. 163–167. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України*. URL : <https://bit.ly/3L3fe2v>.
10. Скударь Г. М. Управление конкурентоспособностью крупного акционерного общества: проблемы и решения. Киев : Наукова думка, 1999. 496 с.
11. GDP (current US\$) — Ukraine. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. *World Bank Open Data*. URL : <https://bit.ly/3rDN2vk>.
12. Industry (including construction), value added (current US\$) — Ukraine. World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files. *World Bank Open Data*. URL : <https://bit.ly/395Pm8c>.
13. Виробництво окремих видів промислової продукції за 1990–2020 роки. *Державна служба статистики України*. URL : <https://bit.ly/3OrtV1k>.
14. Klaus Mütze. Die Macht der Optik. *Industriegeschichte Jenas von 1846–1996: Vom Rüstungskonzern zum Industriekombinat (1946–1996) Vermächtnis, Erkenntnis, Experiment und Fortschritt*. Jena: Quartus-Verlag, 2009. 455 p.
15. Jenoptik — eine Erfolgsgeschichte seit der politischen Wende 1990. *Technologie-Partner für Optik, Photonik und Optoelektronik | Jenoptik*. URL : <https://bit.ly/3L4vj8m>.
16. Менделєєв Д. ОПК, який Україна втратила ... (22.08.2020). *Дзеркало тижня*. URL : <https://bit.ly/3L25SnO>.
17. Дугієнко Н. О., Яцук Г. С. ТНК в Україні: діяльність та вплив на економіку. *Світове господарство і міжнародні економічні відносини*. 2020. Вип. 48. С. 15–19. <https://doi.org/10.32843/infrastruct48-3>.
18. Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2010–2020). *Державна служба статистики України*. URL : <https://bit.ly/3EudX0Q>.
19. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України». Указ Президента України від 20.08.2021 р. № 372/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 69. Ст. 4321. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL : <https://bit.ly/384jqR2>.
20. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році: науково-аналітична записка / Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда, Т. К. Кваша та ін. Київ : УкрІНТЕІ, 2021. 39 с. *Міністерство освіти і науки України*. URL : <https://bit.ly/3vj1BWh>.
21. Економічне відродження через індустріальний розвиток України. Харків : Повноколір, 2020. 432 с. *Укрпромзвнішекспертиза, ДП, Київ, Україна*. URL : <https://bit.ly/3L26fic>.
22. Інструменти промислової політики. Практичне керівництво для розробників / Д. Базілевич, В. Власюк, П. Вернівський та ін. Київ : Аналітичний центр «Industry4Ukraine», 2020. 74 с. *Асоціація підприємств промислової автоматизації України*. URL : <https://bit.ly/3jTLHfZ>.

23. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Київ: Заповіт, 2020. 99 с. *Центр Разумкова*. URL: <https://bit.ly/3L331uD>.

Надійшла до редакції 26.12.2021

Vasyl GERASYMCHUK

National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

Ukraine's Industrial Policy: Intentions, Consequences, Prospects

Attention is focused on the loss of Ukraine's positions in the group of industrially developed countries of the world and the transition to the group of agro-industrial, «economies with a developing industry», «modest innovators / weak positions». The need to consider the development of the country's industry throughout the entire historical period (from the end of the 17th century) on a multifactorial basis for the formation of a balanced state industrial policy is noted. The cyclical nature of the dynamics of GDP and industrial output during 1990–2021 has been investigated under the influence of external and internal factors. For an objective assessment of the efficiency of production and consumption of industrial goods, it is proposed to widely use economic indicators not only in monetary terms, but also in physical units. The groundlessness of the sharp loss of scientific and industrial complexes in key industries and the reorientation of the industrial sphere to small and medium-sized businesses has been proved. This approach led to a significant decrease in the competitiveness of the products of the domestic manufacturer in the domestic and foreign markets. The author is concerned about the hasty privatization, dismantling of industrial complexes with the irreversible loss of millions of highly qualified specialists in the creative industries. The consequences of unjustified restructuring are disclosed on the example of VEB Carl Zeiss Jena (Germany) and enterprises of the domestic military-industrial complex. The disagreement between the proclaimed state target programs for industrial development (1996, 2003, 2008 and 2013) and their failure to be implemented in practice was sharply criticized. It is emphasized that the main reason for the unsatisfactory development of the industrial sphere is the lack of an effective organizational and economic mechanism for managing government programs. The formation of an industrially developed country and its economy is possible, first of all, if there is a Strategy and a Strategist following the example of L. Erhard (Germany), Deng Xiaoping (China) or L. Balcerowicz (Poland).

Keywords: *deindustrialization of the economy, state industrial policy, restructuring, strategy, transformation processes.*